

З МУЗИЧНОГО ЖИТТЯ ІСТОРИЧНОЇ ХОТИНЩИНИ

Олександра БРІЦИНА

Іваницький А. Історична Хотинщина. Музично-етнографічне дослідження. Збірник фольклору. Навчальний посібник з музичної фольклористики для вищих навчальних закладів культури і мистецтв I–IV рівнів акредитації. Вінниця: Нова книга, 2007. — 576 с., нот., фото.

Любов'ю й розумінням природи усної традиції народу просякнуте нове видання студій та записів музичного фольклору відомого фольклориста-музикознавця Анатолія Іваницького. Регіональне дослідження фольклорної традиції має глибокі корені не лише у вітчизняній, але й у світовій науці, та обговорювана книжка не лише увібрала найважливіші надбаня наукової думки минулого, а й значною мірою втілює та розвиває теоретичні пропозиції, висунуті сучасною наукою. Знаменно, що це відбивається не лише у методології та змісті дослідження, а й у особливостях його едиції: це одне з нечисленних наукових видань фольклору, яке супроводить компакт-диск з електронними версіями фольклорних фіксацій (ідея та створення компакт-диску належить А. В. Богороду). На диску відтворено й найважливіші монографічні дослідження вченого. Це надає публікації ролі своєрідного «проміжного фінішу» на науковому шляху автора, що підбиває підсумок певного етапу його творчої діяльності і відкриває перспективи нових наукових обривів.

У короткій рецензії ми не маємо змоги обговорити всі аспекти роботи, що варті уваги, тому передусім привернемо увагу до тих, які видаються найістотнішими для подальшого розвитку фольклористичних студій, і важливі не лише для фахівців-музикознавців, а й для усієї фольклористичної спільноти. Зауважимо при цьому, що саме музикознавчі питання, розглянуті в роботі, цілком заслуговують на окрему фахову розмову.

Вартим обговорення й розвитку у фольклористичних дослідженнях видається регіональний аспект вивчення усної традиції. Для сучасної фольклористики загалом характерний потяг до якнайважливішого спостережен-

ня за явищами усної традиції у їх реальному функціонуванні, тому інтерес науковців дедалі частіше концентрується на певному регіоні, осередку чи навіть на окремому виконавцеві, а зафіксовані тексти щоразу досконаліше відтворюють не лише зміст музичного й вербального тексту, а й особливості його виконавського втілення. Саме кроки, зроблені збирачем та укладачем у цьому напрямі, видаються особливо важливими й перспективними. В цьому сенсі публікація стає кроком до створення нових за типом едиції корпусів фольклору, які Л. Гонко визначив як «повні» (у оригіналі — *thick* — О. Б.), тобто сповнені інформації про контекст та особливості виконання. Розвідки, скеровані в цьому напрямі, цілком закономірно заступають на місце студій, що реалізують романтичну парадигму оцінки й розгляду фольклору (в ній, останній, домінує пошук загальнонаціональних особливостей та залишків колишньої величі «золотого віку» фольклору) і знаменують новий етап осмислення усної традиційної творчості. Принципово важливою в цьому сенсі є орієнтація автора на дослідження стану традиції на певному історичному зрізі та розгляд динаміки її розвитку через зіставлення фіксацій, здійснених «слідами» попередників (С. Венгрженівського — М. Лисенка) із власними записами. Це дозволяє скористатися здобутками синхронного аналізу (типологія наспівів) та застосувати діахронний метод — розгляд динаміки змін в усній традиції. Орієнтація ж на «спостереження над музичним побутом і традиціями», як слушно зазначає автор (с. 5), стає джерелом зміни акцентів і ракурсів аналізу — від традиційного естетичного (а часом так званого «ідейно-естетичного») до культурно-антропологічного, завдяки чому до поля зору потрапляє ширше

коло матеріалів, і не лише «естетично довершених», а й таких, що відбивають плин реального фольклорного життя й побуту і не завжди укладаються у нормативні уявлення про художню та змістову («ідейну») досконалість. Це цілком відповідає домінуючим у сучасному науковому дискурсі тенденціям до розгляду явищ не лише у «кодифікованих», а й у спонтанних і варіативних формах їх вияву. Тому закономірно, що й способи транскрибування текстів скеровані на максимально точне відтворення варіативних рис виконання (с. 5–6). Така тенденція також знаменує відносно рідко сповідувану збирачами текстологічну позицію. Зауважимо, що збирач послідовно її дотримується не лише при нотації, а при відтворенні вербальних текстів та їх фонетики (прикметно, що його увагу привертають навіть зміни у вимові представниць різних поколінь виконавців (с. 401), закорінені в особливостях мовної ситуації¹).

Плідним і позитивним аспектом роботи є критико-текстологічний аспект аналізу, якому автор приділив значну увагу. Це дозволяє детально розглянути не лише власні фіксації, а й особливості записів попередників. Розвідки такого плану досить рідко привертають увагу сучасних фольклористів, тому їх значення важко переоцінити.

Ще однією вартою обговорення рисою публікації є те, що її автор з притаманною послідовністю, точністю й докладністю характеризує різні жанрово-тематичні групи пісень, вміщені у збірці. Цілком суголосно з сучасними тенденціями укладач не оминає явищ, які раніше могли б викликати застереження чи то з боку естетичного («жорстокі романси»), чи то з ідеологічного (йдеться про твори, у яких упорядник відзначає «не зовсім радянський зміст» і настрої»). Попри те, що сучасні збирачі й дослідники стали приділяти посилену увагу тим явищам, що раніше ігнорувалися наукою (наприклад, сороміцькому фольклору, повстанським пісням тощо), важливим є не лише те, що таким чином поповнюються наші знання про фольклорний репертуар. Вартим

уваги є сам принцип *суцільного* обстеження фольклорних явищ, який протягом тривалого часу викликав заперечення навіть таких видатних збирачів, як В. Гнатюк та Б. Грінченко. У їх рецензіях переважають заклики до відбору, пошуку нового та досконалого і негативне ставлення до позитивістського спрямування діяльності таких, наприклад, збирачів, як О. Малинка, які сповідували принцип повного опису репертуару. Прагнення осмислити фольклорний побут у повноті усіх його складових дуже важко пробивало собі дорогу в фольклористиці, а часом викликало й сумніви самих виконавців. У цьому сенсі важко втриматися від доволі розлогої цитати, що в емоційній формі відбиває не лише теоретичні позиції збирача, а й практичні психологічні перепони, що поставали на його шляху. А. Іваницький пише про роботу зі співачкою П. Мудрик: «Колись гарна співачка, репертуар якої був традиційний, вона не дуже пошанувала те, що приніс новий час. Мабуть, її інтуїтивній естетиці не надто до вподоби були новації. І зімпровізувала вона те, що колись чула (бо мелодію явно пам'ятала нетвердо), лише відповідаючи на мій інтерес до її співу й різноманітності репертуару. Хоч десь, як мені здалося, і не дуже схвалювала мою готовність записувати все — а, може, й «*аби-що*» (як читалося в її розумному погляді)» (с. 45). Відтворення записами максимальної кількості усних текстів, а також особливостей комунікативного контексту, в яких вони поставали, є важливим джерелом осмислення не лише окремих текстів чи творів, а й місця й ролі усної традиції в житті народу та механізмів його функціонування.

Усе сказане пояснює, чому цілком переконливою є позиція автора щодо визначення роботи передусім як музично-етнографічного регіонального дослідження (с. 6), що лише за формальними ознаками має вигляд збірника текстів. Про це свідчить і науковий апарат видання. Додані до текстів покажчики у переважній більшості є також результатом аналітичної праці укладача. За кількістю та якістю підготовки таблиць і покажчиків видання ви-

різняється серед сучасних публікацій. Особливу ж увагу привертають коментарі до текстів, сповнені численних спостережень, що мають широкий діапазон — від особливостей виконавської манери співаків та специфіки побутування традиційних явищ (виконавського контексту та контексту виконання) до аналізу типології, структури та поетики творів. Ці коментарі по суті є науковими розвідками, що містять детальний аналіз текстів і в певному сенсі є взірцевими, особливо ж для молодих фольклористів, до уваги яких спрямована публікація. Саме цей аспект також заслуговує уваги.

Особливо відрадно, що книжки такого типу адресовано не лише науковому загалу й представникам «чистої науки», а й молоді,

що оволодіває початками музичної фольклористики. При цьому таку позицію не просто задекларовано у анотації, вона є наскрізною позицією автора книжки, що спрямовує думки й інтереси читачів у плідне русло і має стати запорукою подальшого розвитку усіх плідних тенденцій, що їх запропоновано автором публікації.

¹Свого часу цю особливість подальшого розвитку лінгвальних явищ передбачив М. Грушевський, який наголошував на тому, що за панування фонетичного принципу правопису останній своєю чергою впливає на вимову (див.: Грушевський М. До упрямління українського правопису // Україна, 1925, кн. 5, с. 189–191), тому змін у фонетиці, спрямованих на зближення звукової форми слова та його писаного відтворення неможливо уникнути.